

**Екологія – філософія
існування людства**

Збірник наукових праць

с. 109 - 113

Виконавчий комітет Мелітопольської міської ради
Мелітопольський інститут державного
та муніципального управління
"Класичного приватного університету"
Класичний приватний університет
Державний економічний університет в Познані
Фундація "Інститут розвитку міжнародних стосунків"
Жешувська Політехніка ім. І. Лукасевича

ЕКОЛОГІЯ – ФІЛОСОФІЯ ІСНУВАННЯ ЛЮДСТВА

Збірник наукових праць
учасників IV Міжнародної
науково-практичної конференції
(17 травня 2017 року)

Мелітополь
2017

Е 40 Екологія – філософія існування людства: зб. наук. праць учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції (Мелітополь, 17 травня 2017 р.) / за заг. ред. М.М. Радевої. – Мелітополь : ТОВ "Колор Принт", 2017. – 184 с. – ISBN 978-966-2489-46-0.

Організаційний комітет

С. Павленко	заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради Виконавчого комітету Мелітопольської міської ради Запорізької області (голова оргкомітету);
М. Радсва	доктор економічних наук, професор, академік АЕНУ, директор МІДМУ "КПУ" (співголова оргкомітету);
О. Покатасва	доктор наук з державного управління, доктор юридичних наук, професор, академік АЕНУ, перший проректор, Класичного приватного університету (співголова оргкомітету);
В. Коломісць	кандидат економічних наук, доцент МІДМУ "КПУ";
Л. Тодорова	заступник начальника відділу з благоустрою та екології Виконавчого комітету Мелітопольської міської ради Запорізької області;
А. Ткач	доктор економічних наук, професор, академік АЕНУ, професор Жешувської Політехніки ім. І. Лукасевича (Польща);
Т.Ткач	доктор психологічних наук, професор, декан факультету права, соціальних та системних наук МІДМУ "КПУ";
О. Квілінський	кандидат економічних наук, член-кореспондент АЕНУ, PhD, президент Фондації "Інститут розвитку міжнародного співробітництва", доцент кафедри економічної політики та самоврядування Познанського економічного університету (Польща);
К. Пайонк	доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної політики та місцевого самоврядування Державного економічного університету в Познані (Польща);
Р. Мішкєвіч	доктор економіки, голова Наглядової ради АТ "Luma Investment" (Польща).

Рецензенти:

М. Іванов	д.е.н., проф., Запорізький національний технічний університет;
І. Режун	д.е.н., проф., Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна;
В. Якубенко	д.е.н., проф., Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана;
С. Гендек	д. хаб. інж., проф. PRz, декан факультету управління Жешувської політехніки ім. І. Лукасевича.

*Збірник містить наукові праці учасників IV Міжнародної науково-практичної конференції "Екологія – філософія існування людства". Досліджується сучасний екологічний стан України, проблеми взаємовідносин людини і природи, основні джерела забруднення оточуючого середовища і пошук шляхів гармонізації відносин природи і суспільства, охорона тваринного і рослинного світу, збереження біорізноманіття, імплементація положень європейського законодавства в українську практику. Присвячено екологічній безпеці України.
Для науковців та працівників у галузі екології.*

Рекомендовано до друку вченою радою Мелітопольського інституту державного та муніципального управління "Класичного приватного університету".
Протокол № 9 від 24 квітня 2017 р.

© Мелітопольський інститут державного та муніципального управління "Класичного приватного університету", 2017
© Колектив авторів, 2017

Логвіна-Бик Тетяна

магістр садово-паркового господарства, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри ботаніки і садово-паркового господарства;

Бик Наталія

2 курс, Научально-науковий інститут соціально-педагогічної та
мистецької освіти, спеціальність "Практична психологія";

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького

**ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА –
ШЛЯХ ДО НОВОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ**

Нове екологічне мислення можна розглядати як новий шлях до виживання в умовах, які постійно змінюються, і як загальне розуміння, що безпечне існування та розвиток людства можливе тільки за умови відновлення екологічної чистоти його довкілля і гармонійної взаємодії з нею. У зв'язку з цим охорона навколишнього середовища і є тим шляхом до нового буття людини.

Все, що нас оточує, – рослини, тварини, повітря, вода, ґрунти – все потребує охорони та захисту, захисту від нас самих. А особливо ранньоквітучі види рослин, в тому числі занесені до Червоної книги України, які є рідкісними і перебувають під загрозою зникнення. Збирання ранньоквітучих диких видів рослин призводить до знищення популяцій їх окремих видів.

При проведенні природоохоронної операції "Первоцвіт–2017" навесні 2017 року [2], у м. Мелітополь була виявлена у продажі на ринках та ярмарках масова торгівля ранньоквітучими видами рослин, які є рідкісними і перебувають під загрозою зникнення, та занесені до Червоної книги України.

До цих рослин можна віднести:

1) Підсніжник складчастий та сніжно-білий, який починає цвісти з кінця грудня і до середини березня.

2) Цикламен Кузнецова, рідкісний вид, який росте тільки в Криму.

3) Крокус (шафран) Гейфелів, але є селекційно виведені рослини – крокуси, які не потребують захисту та можуть стати альтернативою знищенню крокусів, що ростуть у природних умовах.

4) Сон-трава квітне на початку квітня, найбільше її в північній частині України, в зоні Полісся і на придніпровських луках, але вона не приживається в іншому місці.

5) Плауни.

6) Черемша (цибуля ведмежа) також занесена до Червоної книги, її популяція різко скорочується.

7) Ялівець використовують як декор для букетів квітів. Проте тільки частина ялівців охороняється Червоною книгою України, а частина – так званими регіональними списками.

8) Горлицвіт - рослина степового регіону і Криму. Найчастіше викопується з корінням та продається в місцях стихійної торгівлі як садова рослина.

9) Півонія кримська там само викопується в Криму з корінням та постачається потягами в ящиках по всій Україні, продається у місцях стихійної торгівлі разом з деякими іншими ендеміками, зокрема й орхідеями, які сюди теж надходять централізовано[2].

Острів Хортиця – це унікальний біокомплекс, на території якого зібрано майже всі види ландшафтів, характерних для півдня України[3]. Поля, луки, степи, ліси, плавні, скелі, берегова лінія річок, русла та схили балок острова Хортиця – все це густо заселено широким різноманіттям рослинного світу. На території заповідника налічується 1092 види рослин, що становить 72 % від загальної кількості видів флори Запорізької області. Згідно з показниками різноманіття рослинного світу Хортиця не поступається таким відомим заповідникам як Асканія-Нова (451 вид рослин), Український степовий заповідник (1064 види), "Кам'яні могили" (468 видів). Виявлення на острові Хортиця нових видів рослин відбувається і зараз[3]. Споконвічні форми ландшафтів збереглися і продовжують існувати на острові. Кожній порі року, як і кожному ландшафтному комплексу заповідника, притаманні власні цікаві види рослин.

Сосни та ялини на острові Хортиця висаджені людиною протягом останніх ста років. Навесні з'являються проліски, а потім виростають на луках і степах високі соковиті трави, серед яких майорять барвисті квіти.

Славиться острів Хортиця своїми пролісками, що вкривають схили балок тоді, коли перша відлига починає пробуджувати рослинний світ від зимового сну. Серед рослин Хортиці дуже багато рідкісних видів – їх тут 145. Також у рослинному світі острова багато ендеміків – рослин, що зустрічаються лише на обмеженій території та нерозповсюджені в інших місцях. Таких рослин тут 104 види. Ландшафти Хортиці – як окремі світи, у кожному з них ви зустрінете свій неповторний рослинний світ. При цьому ландшафти щільно розташовані на відносно невеликій території та стрімко змінюють один одного[3].

Над Дніпром нависають скелі – там ростуть дуже незвичайні рослини, які невибагливі до вологості і можуть вижити на скелях без ґрунту та в умовах засухи. Пройшовши вглиб острова, ви потрапите у байрачний ліс, де ростуть дуби. Багатьом із них сотні років і вони пам'ятають багато історичних подій.

Піднявшись на схил балки, можна побачити ковила і польові квіти, які представляють степ.

На березі плавневого озера – зарості кубішок, гарні білі глечики і одне із найдревніших водяних рослин – водяний горіх. Над

водою нависають крони дерев, що ростуть у плавневому лісі – осокари та верби[3].

Острів Хортицю можна розглядати як унікальний ботанічний об'єкт України, біокомплекс із багатим рослинним світом, що включає рідкісні та унікальні види. Хортиця – одне з небагатьох місць, де живий світ представлений настільки різноманітно на такій невеликій території. Природні умови острова і заповідний режим дозволили зберегти на території Хортиці неповторний рослинний світ, який став перлиною Запорізького краю[3].

Проектований Національний природний парк "Муравський шлях" розташований у Токмацькому районі Запорізької області.

Ландшафтно-типологічну структуру району визначають заплавно-терасові типи місцевостей у поєднанні з низовинними вододільно-рівнинними типами місцевостей, ґрунтовий покрив яких характеризується поступовою зміною з півночі на південь від південних чорноземів до звичайних південних малогумусних та солонцюватих чорноземів. Розвиток цих типів місцевостей пов'язаний з формуванням долини р. Молочної та її гідрологічної мережі[4].

На мало порушених ділянках степу (схили долин р. Молочної[1], її приток і балок), переважають фітоценози формації ковил Лессінга і волосистої. Чималі площі також займають формації ковили української, а також корінна та дигресивна формації костриці валіської. На мікрозападинах степу та дигресивних ділянках трапляються повзучо-пирійові, прибережностоколові, гребінчатожитнякові, австрійсько-полинові або молочайні фітоценози. Під впливом надмірного випасання степова рослинність, як правило, перебуває в дуже зміненому вигляді. Залишки природної рослинності трапляються окремими локальними ділянками, і всі вони в різній мірі деградовані під впливом випасання, меліорації, рекреації, ерозії ґрунтів, тощо. Степи Запорізької області частково перетворилися у деградовані пасовища, на яких зростають окремі дернини костриці валіської, деяких інших злаків та неїстівні для худоби рослини – кульбаба пізня, нетреба ельбінська, рогач пісковий, миколайчики польові, молочай Серієра, мачок рогатий, деякі представники родини Губоцвіті[4].

На степових ділянках та у заплаві р. Молочної та її приток за останні 30 років створені значні за площею (більше 1000 га) штучні насадження, де переважно трапляються робінія звичайна, айлант найвищий, скупія звичайна, сосни кримська та звичайна, в'язи гладкий, граболистий, низький, тополя чорна, та ін. Ці насадження відіграють водозахисну та ґрунтозахисну ролі в умовах вкрай деградованих природних екосистем, але водночас ті ж посадки, створені без врахування екологічних особливостей території, приводять до руйнування природної цілісності ландшафту,

збільшення ролі рослин бур'янів та зменшення степового біорізноманіття [4].

У межах Північноприазовського регіону, флора якого нараховує близько 1100 видів судинних рослин, виділяється східний плакорностеповий (Astragalusodessanus Besser, Goniolimonbesserianum (Schult.) Kusn., Asperulasetulosa Boiss.), нижньодніпровський піщаний (Tragopogonborysthenicus Artemcz., Onosmaborysthenica Klokov, Thymusborysthenicus Klokov & Des.-Shost., CentaureabrevicepsIljin, C. konkae Klokov, Jurinearaczoskianalljin), петрофільно-степовий та подово-степовий флористичний комплекси. Серед ендеміків плакорних ділянок переважають причорноморсько-каспійські та причорноморсько-казахстанські: Dianthuslanceolatus Stevenex Rchb., Adoniswolgensis Steven, Linariabibersteinii Besser, Caraganascythica (Kom.) Pojark., Hyacintellapallasiana (Steven) Losinsk., Onosmasubtinctoria Klokov, Phlomisstepposa Klokov, Stipaucrainica P.Smirn., Jurineaarachnoidea Bunge, Tragopogondasyrhinchus Artemcz., Potentillaastracanic Jacq., Veronicasclerophylla Dubovik, Elytrigiastipifolia (Czern. ex Nevski) Nevski, Tulipaophiophylla Klokov & Zoz (західна межа поширення двох останніх видів проходить по р. Молочній)[4].

Петрофільно-степовий Приазовський комплекс має найбільш древній (реліктовий) характер. З нього на півдні області, зокрема на степових схилах до р. Молочної (та її приток), відмічається монотипний рід цимбохазма (Cymbochasma (Endl.) Klokov & Zoz) з одним представником C. borysthenica (Pall. ex Schlecht.) Klokov & Zoz, яка пов'язана з китайсько-монгольським центром розвитку флори та ціла низка монотипних рядів секції MaeoticaeKrasnova (Dianthusmaeoticus Klokov, Gageamaeotica Artemcz., Vincetoxicummaeoticum (Kleopow) Barbar., Otitesmaeoticus Klokov), які разом з Gageaartemczukii A. Krasnova, Bromopsiscappadocica (Boiss & Balansa) Holubaggr., Otitesdolichocarpus Klokov складають основу Приазовського субліторального комплексу.

Степи проектованого НПП "Муравський шлях" відносяться до Причорноморського масиву типчаково-ковилових степів. Ці степи пов'язані з південними чорноземами. У їх рослинному покриві, на відміну від різнотравно-типчаково-ковилових степів, переважають ксерофільні злаки, дводольні у формуванні цих фітоценозів мають меншу частку. Основними едифікаторами для цих степів є Festucarupicola Heuff., F. valesiaca Gaudin, Stipacapillata L., St. lessingiana Trin. et Rupr., St. Ucrainica P. Smirn., які є спільними для всього євразійського ареалу типчаково-ковилових степів. Найбільш характерними представниками різнотрав'я виступають у цих степах – Centaureaadpressa Ledebur, Crinitariavillosa (L.) Grossh., Dianthuslanceolatus Stev. ex Reichenb., Eryngiumcampestre L., Euphorbiasegueriana, E. stepposa Zoz, Galiumruthenicum Willd.,

phlomispingens Willd., Potentillaastracanica Jasq., Salvia nutans L.,
S. tesquicola Klokovet Pobed., Scabiosa ochroleuca L.,
Tanacetum millefolium, Verbascum densiflorum Bertol.,
Xeranthemum annuum L. тощо. У складі степів у межах проєктованого
парку зростають 4 види ковили (волосиста, Лессінга, українська,
найкрасивіша), брандушка різнокольорова, карагана скіфська, сон
чорніючий, тюльпан змієлистий, цимбохазма дніпровська, ряска
Буше, що занесені до Червоної книги України (1996); астрагали
Геннінга і блідий, гвоздика ланцетна, пустельниця жорстка, включені
до Світового і Європейського червоних списків, а також белевалія
сарматська, гострокільник волосистий, адоніс весняний, півники
карликові, гіацинт блідий, валеріана бульбиста – рідкісні рослини
занесені до регіонального списку рідкісних рослин Запорізької
області[4]. Природна рослинність заплави р. Молочної майже
повністю трансформована, а там, де вона не розорана, постійно
деградує під впливом випасання. Травостій лучних угруповань
в основному формує тонконіг лучний з певною участю пирію повзучого
та осоки чорноколосої, з значною домішкою бур'янів (березка
польова, злинка канадська, кудрявець Софії, липучка розлога,
миколайчики польові, м'яточник бур'яновий, нетреба ельбінська,
полін гіркий, сухоребрик мінливий, черноцирнетреболістий.

Запорізька область, Мелітопольщина – це перлина унікальної
рослинності, які мають багату історію, створюються природоохоронні
зони та здійснюються заходи з захисту цих рослин.

Охорона навколишнього середовища, а саме рослин,
передбачає проведення екологічних та природоохоронних акцій для
підтримання видового складу та визначення ступеня рідкості рослин,
а також захист рослин, які занесені до Червоної книги України.

Залучення до акцій учнів, студентів, населення місць –
реальний шлях до відновлення рідкісних рослин.

Література:

1. Молочна ріка – диво природи. – Мелітополь: Громадська організація
"Таврійська заповідна допомога", Громадська організація "Швидка заповідна
допомога", Лабораторія іхтіології та загальної гідробіології НДІ Біорізноманіття
МДПУ, 2002. – 100 с.
2. Операція "Первоцвіт-2017" <http://mrda.gov.ua/novyny/operatsiya-pervotsvit-2017/>
3. Рослинний світ <http://hortica.zp.ua/ua/nature/fauna-flora/plants>
4. Степи України http://pryroda.in.ua/step/parki-i-zapovidniki/obgruntuvannya_shlyax/part1/